

hangzó előtt *j*-nek ejtendő; *m* és *n* szó vagy szótag végén orrhang jelzésére szolgál; *s* két magánhangzó közt = *z*; *ss* = *s*; *a* szó végén előforduló *e*, *d*, *t*, *g*, *p*, *s*, *x*, *z* néma; *h* mindig néma: *les oreilles*, *les yeux* meg példák a «liaison» létezésére.)

Ennél több, unalmassá és szerfölött nehézé tenné a tanítás kezdetét. Ugyanez okból azt tartom, hogy még e táblázat se állíttassék össze egyszerre a tanulókkal, hanem részletenkint, hogy kellő idejük legyen e szabályokat alaposan megtanulni. De minden esetre a tanítás első heteiben végezzük ezt el; jót teszünk tanítványainkkal, kik ekképen szilárd alapot nyernek francia szöveg helyes és biztos olvashatására.

6. Nyelvtan.

Egy pár nyelvtani szabály is levonható ebből a szókincsből.

A tanulók tapasztalják, hogy vagy *le* vagy *la* áll a főnevek előtt; ebből megállapítható, hogy a határozott névelő kétféle; hogy kétféle neműek a főnevek. — Az itt szereplő nőnemű főnevek végén előforduló *e* a nőnemnek legáltalánosabb ismertető jelét nyújtja. — *Les yeux*, *les oreilles*-ből látható, hogy többes számban a határozott névelő: *les*. — *L'oreille*, *l'épaule* meg példák arra, hogy a névelő magánhangzóval kezdődő szó előtt elisiót szenved.

Pécs.

KÁLMÁN MIKSA.

NÉPISKOLÁINK AZ EZREDÉVI KIÁLLÍTÁSON.

Sokan emlékezhetnek még arra, mily szerény helyet foglalt el 1885-ben a népoktatás az akkori kiállításon. Egyetlen dísztelen pajtaszerű épületben volt egész közművelődésünk minden tényezője és maga a népoktatásügy egy pár fülkére szorult, azok nagyobb részét is a polgári iskolák és tanítóképző-intézetek növendékeinek ipari munkái töltötték be. Ma a közoktatási csarnokban, melynek területe közel két akkora, mint a régi közoktatásügyi csarnoké, s melyből a tudományos és közhasznú egyletek és társulatok mellőzvék, a népiskola a területnek egy negyedrészt foglalja el, de tulajdonkép itt csak kisebb része van az ide vonatkozó kiállításnak, mert külön épülete van az árvaházaknak, van külön mintaiskola s azonkívül legalább 30 pavillon tárgyai között van a népoktatásügy körébe vágó kiállítás, legtöbb a fővárosi pavillonban, gyermeknevelési csarnokban, mezőgazdasági csarnokban, sajtópavillonban s egyes ipar-vállalatok kiállításában, jelül annak, hogy a népoktatás ügye nem hamupipóke többé, mint tizenegy évvel ezelőtt, a valóság-nak megfelelően látszék, hanem szoros összeköttetésben áll közéletünk csaknem minden ágával. Ha valaki összeszámítaná, legalább 500 kiállító tárgyait sorolhatná a népoktatási csoportba, holott magában a közokta-

tási csarnokban 320-an vannak, bár így is két annyian, mint tizenegy évvel ezelőtt.

Feltűnő ez az örvendetes eredmény azért is, mert maga a rendező bizottság sem számított ily sikerre. Így történt, hogy midőn a bejelentések mind beérkeztek, térhiány miatt körülbelül százat látatlanban visszautasítottunk, és mert még így sem férhettünk el, a tanító-egyesületek s tanszergyárosok kiállítását nagyrészt a mintaiskolába helyeztük el. Sőt alig egy pár hónappal a kiállítás megnyitása előtt nyilvános gyűjtést rendeztünk, melynek mintegy 4000 frtra menő eredményéből egy 180 m² területű külön pavillont építettünk a közoktatási csarnok szomszédságában az emberbaráti tanintézetek, s különösen az árvaházak kiállítása számára. Egy kiállítási csoportunk szegényes csupán: a történeti rész. Vannak ugyan a népiskola multjára vonatkozólag egyes tárgyaink s részben igen érdekesek, de teljesen szétszórva, ott, hol együtt kellett volna az egészet bemutatni, a történeti csarnokban, a népoktatásügy egészen hátraszorult a magasabb fokú iskolákra vonatkozó emlékek mellett.

Jelen viszonyaink között igen természetes, hogy ennek a kiállításnak rendezése túlnyomólag a vallás- és közoktatásügyi miniszterium munkája volt. A csoportrendező bizottságnak elnöke Zsilinszky Mihály államtitkár (előbb Szalay Imre), az alsóport elnöke Szathmáry György miniszteri tanácsos, a tagok nagyobb része pedig miniszteri tisztviselő és állami tanár volt. A kormány, mint ilyen, a tanfelügyelők útján külön körlevélben szólította fel az iskolákat és a tantestületeket a részvételre, és ezenkívül maga is külön megbízásokat adott egyeseknek, hogy a magánkiállítók gyűjteménye minden irányban kiegészíttessék.

Az a terv, melyet a kiállítási bizottság már 1893-ban elkészített, s melyet annak idején a «Magyar Pædagogia» is közölt, elméletileg igen helyes volt s mindent felölelt. Többet, mint a mennyit térszűke, időhiány s költség szempontjából megvalósítani lehetett volna. Több dolgot egészen mellőzni, másokat reducálni kellett. Mellőzték mindenkifelett azt, hogy minden egyes tankerületről s a nevezetesebb iskolákról történeti monographiákat adjanak ki, e helyett maga a miniszter nyolcz monographia készítését rendelte el külön szakfériaiknál az egyes népoktatásügyi csoportokról, és ezek Wodianer kiadásában már részben megjelentek, részben sajtó alatt vannak s közoktatásügyünk történetére nézve valóságos forrásmunkáknak tekinthetők. Mellőzni kellett továbbá azt az intézkedést, hogy minden magasabb fokú népoktatási tanintézetből, továbbá a kisdedovók s elemi iskolák közül tankerületenkint legalább 2—3-ból gyűjteményes kiállítások legyenek, az írást, rajzot és kézimunkát illetőleg. Sok van ezek közül a kiállításon, a női kézimunkákból talán kellenél is több, de azért csak a legjavát válogathattuk ki. Maga

a minisztérium graphikai táblákban s tervekben akarta végül bemutatni a közoktatásügy fejlődését a népoktatási törvény létesülése óta s a jelen állapotot: ezek közül is azonban aránylag kevés készült el s nem mindenik oly alakban, hogy a figyelmet rögtön magára ragadja.

Ha már most az egyes népoktatási kiállítások legérdekesebbjeit meg akarjuk tekinteni lehető legrövidebb idő alatt, legcélszerűbb, ha először a közoktatásügyi csarnokon kezdjük, innen átmegyünk a szomszédban levő emberbaráti pavillonba és tornacsarnokba s azután a kiállítási vasuton bemegyünk a kiállítás más részén fekvő falu szélére s ott a népiskolát és a fővárosi pavillont tekintjük meg.

A *közoktatásügyi csarnokban*, mely tudvalevőleg a Stefánia-uti 3-ik főkapu közvetlen szomszédságában van, a népoktatás részére a főbejárat előtt levő termet s ettől oldalra két nagy termet szántak, melyekben a tárgyakat úgy helyezték el, hogy az első nagy terembe jöttek a felső nép- és polgári iskolák s a házi-iparoktatás, a másikba a kisedővők s elemi iskola, a harmadikba pedig a felsőbb leányiskolák s az összes tanítóképzők.

Közvetlen a bejáráttal szemben a király óriási mellszobra látható díszes virágcsoport között, Szirmayné Mészáros. Jusztina debreczeni tanítónő munkája, és előtte Magyarország hatalmas domborművű térképe, melyet a Kogutovicz-czég ügyesen állított ki az alcsoport költéségen. A szép díszítő-csoporttól balra a házi-ipari és kézügyességi oktatás tárgyai vannak. Nagyobbrésze ezeknek a tárgyaknak fafaragvány, tanuságai annak az előrehaladottságnak, melyet az úgynevezett slöjd-oktatás, azaz az iparos ügyesség rendszeres előkészítése, nálunk aránylag rövid idő alatt tett. A soproni és brassai kézügyességi iskolák, a protestáns orsz. árvaház, a bajai, budapesti és kolozsvári állami tanítóképzőintézetek egyenkint állítanak ki ily tárgyakat, csaknem mindenik szemléltetővé téve a tanmenetet is. Másnemű fafaragászati munkákat állítottak ki a brassai, huszti, miskolci, znióváraljai és zay-ugróczyi tanműhelyek. Vannak továbbá e csoportban jelentékeny számmal szalma-, kosár-, sás- és papírmunkák, néhány iskolában készült taneszköz és szemléltető eszköz, és miként az iskolák jellegéhez illik, tanmenetek, órarendek, rajzok. A miskolci nőipartanműhely kézimunkái, a tiszafüredi gyümölcsészeti egyesület házi-ipari tanműhelye, s a losonczyi állami tanítóképző-intézet specialis tárgyakat is állítottak ki.

A kiállítók számát tekintve jelentékenyen nagyobb a *felső nép- és polgári iskolák* csoportja, melyben 78 kiállító szerepel, nagyobbrészt azonban csak díszes tokokba rakott írásbeli dolgozatokkal, rajzokkal és női kézimunkákkal. Ezek a tokok egymásmellé rakva a főbejárat mellett igen tekintélyes gyűjteményt alkotnak. Igen sok iskola e mellett keretbe foglalt rajzokban és fényképekben mutatta be az iskola-épület külsejét,

belső berendezését, alaprajzait s egy pár még egy kis taneszköz-gyűjteményt is. A felső népiskolák kiállításai közül különösen figyelemre méltók a baróthi, bánffy-hunyadi, csikszeredai, gyergyó-alfalvi, halmii és tapolczai iskolák kiállításai. A bánffy-hunyadi iskolák természetesen híres varrottasaikkal is tündökölnek, mely kézimunka különben a kiállításnak igen sok részében szerepel. A sokkal számosabb polgári iskoláknál szintén előkelő helyet foglalnak el a női kézimunkák, melyek némelyike valódi műremek, például a nagy-szebeni irgalmas nénék által kiállított hímezett szent korona, az új-pesti polgári leányiskola hímezései. Több iskola megíratta és kiállította saját történetét s az épület mintáját, egyesek különböző tanszereket. Nehány tanár is itt állította ki saját rendszerű új tanszerét, így Oppenländer Gyula Apatinból, Spolarich János Nagy-Szöllősről, Taschek Gyula Gyergyó-Ditróról. A terem egyik sarkában igen jelentékeny gyűjteményes kiállítás van — talán a legnagyobb a népoktatási csoportban — mely egész Torontálvármegyére vonatkozik s a jelentékenyebb iskolákat mind feltünteti térképek, fényképek, graphikai táblázatok s albumok alakjában, melyekben a kézimunkák vannak. Ez az érdekes gyűjtemény külön tanulmányozásra méltó. Figyelmet kelt még ebben a teremben a király szobra mögött balra álló szekrény, hol Mária Valeria főhercegnő egykori tanszerei vannak, melyeket Gopcsa László csoportbiztos gyűjtött össze.

A következő teremnek baloldali sarkában van a *kisdedővás*. Kicsiny helyen 25 intézet van képviselve s ebből a legnagyobb helyet — igen helyesen — a hat kisdedővő-képző foglalja el. Igen érdekesek különösen a két budapesti, a hódmező-vásárhelyi és esztergomi intézetek kiállításai, melyekben igen sok csinos fényképen láthatjuk az intézetek berendezését s egyuttal a foglalkozási módokat is. Mindegyik igyekezett azonkívül bemutatni a növendékek dolgozatait, a tanterveket, az intézet történetét s az eddig elért eredményeket. A budapesti központi Fröbel-nőegylet kisdedővőnképző egyesülete még egy náluk használt mintaszerű iskolapadot állított ki. Az egyes kisdedővők között a pálma a szegedi kisdedővő nőegylet kiállítását illeti meg, mely teljes képet nyújt az óvókról fényképekben, statisztikai kimutatásokban, írásban s mindenek felett igen érdekes gyakorlati alaki munkákat mutat be olcsó és célszerű foglalkoztatására a gyermekeknek. Tanulságos a fővárosi szegény gyermekkert-egylet kiállítása is, hol láthatunk gyermekeket egyenruhában, nyugvóágyban, fényképeken s több statisztikai táblázatot. A máramaros-szigeti, kis-garami, dobsinai, nagy-laki, piskitelepi kisdedővők kiállítása is figyelemre méltó, a nagy-tapolcsányi és munkácsi óvóké pedig különösen azért, mivel a menedékházi vezetők kiképzéséről adnak szemléltető felvilágosítást.

A nagy teremnek többi részét, 120 m² területen, az *elemi iskolák*

használták fel. Van e területen három fülke, három üvegszekrény, négy pult s egy nagy fülke, melyekben kerek számmal másfélszáz kiállító tárgyai foglalnak helyet, külön az állami népiskolák, a felekezeti és a tan-szergyűjtemények. Ebből a nagy tömegből, mely különben is csak zsúfolva férhetett el ide, úgy hogy a tárgyak egy része már 3 méter magasban is van a falakon és deszkákon, természetesen inkább csak a nagyobb terjedelmű tárgyak tűnnek fel. Igen érdekes ezek között a debreczeni ref. egyház iskoláinak kiállítása, mely a multa is visszatekint s a legújabb iskola épületét állítja szembe a 200 évvel ezelőtt fennállott népiskolával, számos régi tankönyvet mutat be és egy földgömböt, melyet a jelen század első felében készített egy debreczeni tanító. Még általánosabb jellegű gyűjteményes kiállítása van Hérics Márton aszári plébánosnak, ki külön szekrényben mutatja be iskoláit minden tekintetben, úgy hogy még ásványtani és régészeti érdekes gyűjteményét is kiállítja. Pædagogiai szempontból a legtanulságosabb azonban a Dunagőzhajózási-társaság kiállítása, mely három iskolájáról Pécs, Szabolcs és Vasas bányatelepekről oly gondnal és tapintattal készült nagy táblázatot állított ki, hogy abból az intézetek történetét s jelen állapotát, még a tanítás eredményét is alaposan meg lehet ismerni. Ohajtandó volna, hogy ez a táblázat sokszorosítva szétszassák az érdeklődők között. Nagyobb kiállítása van még a dobsinai, kassai és rimaszombati községi elemi iskoláknak a temesvári iskolaszéknek, az újpesti, bánffy-hunyadi, hatvani, toroczkó-szentgyörgyi, piski-telepi, vingai állami s kis-garami vasgyári iskoláknak, továbbá a hátszegi Erzsébet nevelőintézetnek, miskolci női pariskolának és a budapesti Naschitz-féle magán elemi iskolának, melyeknek különösen igen szép női kézimunkáik vannak, valamint más iskoláknak is. Mindenfelé láthatunk igen érdekes fényképeket iskolaépületekről, tervrajzokat, óraterveket, és ezenkívül Baumgarten miniszteri építész 12 állami mintaszerű iskola alaprajzát állította ki, és egy érdekes rajzot, mely családja alakjában mutatja be szemléltetőleg az egyes iskolafajok elágazásait. Kiegészítésül a bizottság megbízásából Hajnóczy József szepesmegyei tanfelügyelő graphikus táblákon mutatja be a magyar közoktatásügy haladását az utolsó 25 év alatt: az iskolák és tanítók számának, a tanköteleseknek és iskolába járóknak gyarapodásával s a népiskolákra fordított költségek feltüntetésével.

Az elemi iskolák kiállításának kiegészítésül vannak ugyanezen teremben a *tanszerek*. Legnagyobb helyet foglalja el ezek között Wodianer Fülöp, ki a tanférfiak előtt országszerte ismert hatalmas tankönyv- és taneszköz gyűjteményét külön pavillon alakú kiállításban mutatja be, mely a teremnek körülbelül egy hatodrészt foglalja el. Kereskedő és iparos azonban kevés van a gyűjteményben, nagyobbbrészt maguk a

tanítók állítják ki saját találmányú tanszereiket. Feltűnő sok ezek között a számológép. A legérdekesebbek Hoch Józsefé Segesvárról, Ében Mihályé Nagy-Kátáról, Singer Adolfé Simontornyáról és Vollay Eleméré Ujlublóról. Paszternák Dávid pelsőcezi, Michelvich Lajos homokbödögei, Tóth Károly debreczeni tanítók olvasógépeket állítottak ki, Piller József tiszaujlaki tanító iskolai víztartót, Záray Ödön aradi tanító betűszekrényt. Van ezenkívül itt még mintegy 10 domborművű térkép, nagyobb-részt szintén tanítók készítményei. Érdekes Kunszt Károly somorjai tanító három falszekrénye igen csinosan készített, kitömött állatokkal.

Az elemi iskolák terméből átmenetül négy könyvszekrényben vannak a népoktatási intézetekben működő *tanítók irodalmi munkái*. Természetesen nem teljes ez a gyűjtemény, mindamellett igen érdekes, mivel közel 1000 darab munkát tartalmaz most is élő tanítóktól, jeléül annak, mekkora részt vesznek tanítóink az irodalomban. Jellemző, hogy nem a tankönyv a többség. Van itt szépirodalom, zene, tudomány, sőt bölcsészet is meglehetősen számmal, mindenekefelett pedig szaklapok, melyeknek szerkesztésében a tanítók állandóan nagy szerepet visznek.

A közoktatásügyi csarnok harmadik nagy terme a felsőbb leányiskolákat és képzőket foglalja magában. Számuk aránylag csekély, összesen 47, de csaknem mindegyik nagyobb mennyiségű tárggyal van képviselve. A *felsőbb leányiskolák* kiállítása, igen természetesen, főképp a női kézimunkákban gazdag. A budapesti állami felsőbb leányiskola, a nőképzőegylet tanintézete, a temesvári apácák intézete, a Naschitz-féle iskola feltűnő szép kézimunkákat állítanak ki. A többi iskolai munkák: írásbeli dolgozatok, rajzok tokokba rakott külön szekrényben vannak, és folyvást használhatók. A budapesti állami felső leányiskola tanulságos táblázatos kimutatást készített a növendékek testi méréséről, egészségtani tárgyáról, sőt egy mintaszerű ifjúsági könyvtárt is állított ki. Épületrajzok, alaprajzok és értesítők szintén nagy számmal vannak.

Jelentékeny mennyiségben szerepelnek a *tanítóképző-intézetek*, a nők számára valók csaknem teljes számmal vannak itt. Legfeltűnőbb a budapesti állami tanítóképző kiállítása, mely több más tárgyon kívül egy egyenesen e célra készített emelvényen gipszöntő műhelyének tárgyait állította ki. A debreczeni, kunfélegyházi és lévai intézetek tanszer-gyűjteményekkel szerepelnek. Igen szépek általában a tanítónőképző-intézetek női kézimunkái, melyek között még festészeti tárgyak is vannak.

Áttérve már most a közoktatásügyi csarnokból a többi pavillonokba, mindenekelőtt a szomszédságban levő *emberbaráti pavillon* gazdag tartalma köti le figyelmünket. Mintegy 30 intézet állított itt ki nagyobb-részt igen érdekes és tanulságos tárgyakat.

A bemenettől jobbra találjuk az emberbaráti tanintézetek között a hülyék intézetének kiállítását, mely az érdekes képeken és tanszereken kívül külön rajzokban és graphikai táblázatokban mutatja be a hülyék elterjedését hazánkban. A hazai siketnéma-intézetek kiállításai közül legjobban sikerült a siketnémák kolozsvári intézetének bemutatása, melyet a lelkes Szvacšina alapított, és miként a kiállítás részleteiből láthatjuk, már is szép sikerre vezetett. Jelentékeny nagy a temesvári, yáczy s Frim-féle budapesti intézetek kiállítása is, mindenik fényképekkel, taneszközökkel és növendékek munkáival gazdagon ellátva. Képviselve van ezenkívül még a budapesti siketnéma tanfolyam is. A vakok intézete külön fülkét foglalt el s kiállítása rendkívül érdekes, minden tankönyv és taneszköz s a tanulók kézimunkái egyaránt eltérők a közönségestől. A bizottság gondoskodott is arról, hogy a kiállításon — hetenkint legalább kétszer — két-két vak legyen ott állandóan, egyik az olvasást, írást s földrajzi tanulást mutassa be, a másik valami kézimunkát készítsen.

Nagy szerepök van ebben a pavillonban az *árvaházaknak*. Itt látjuk többek között az 1770-ben alapított nagyszebeni Teréz-árvaházat, mely régi hatalmas épületének képét bemutatja s felszerelésének képeit. A budapesti árvaházak közül kiválóan szép kiállítása van az izr. nőegyletnek, mely egy nagy fényképcsoportban mutatja be épületének képeit, és mellette igen csinos graphikai rajzokban tevékenységének eredményét, továbbá a magyar gazdasszonyok egyesületi árvaházának, mely különösen kézimunkákból állított ki szép tárgyakat, s e mellett egy pár báb alakot a növendékek öltözetében. Báb alakok általában nagy számmal vannak ebben a pavillonban. Nagyon érdekes a budapesti első gyermekmenhely-egyesület istvántelki intézetének kiállítása famodellekkel és kertészetének figyelmet érdemlő gyűjteményével. Nagyobb s részben szintén igen érdekes kiállításai vannak még a többi árvaházak közül a balatonfüredi szeretetháznak, a protestans országos árvaháznak, a háromszékmegyei Erzsébet-árvaháznak, a temesvári Gizella-árvaháznak, a zólyommegyei és vasvármegyei árvaházaknak; mindenik számos fényképet s kézimunkát állított ki.

A pavillon harmadik csoportja a *jóteköny egyesületeknek* kiállítása. Leginkább feltűnő ezek között a szünidei gyermektelep-egyesület kiállítása, mely szélaknai nyaralójának ügyes mintáját mutatja be, és ezenkívül statisztikai táblázatokon és báb alakokon mutatja be, mily jóteköny hatással volt a gyermekekre a kitelepítés. Nagyon csinosak a budapesti szent Margit- és Mária-intézet kézimunkái, köztük egy nagyszerű misemondó ruha s ezenkívül egész csomó szép fénykép az iskola beléletéből. E fényképek között van elhelyezve a Mária Dorothea-egylet két nagy képe a tanítónők otthonáról. Nagyobb kiállításai vannak még

herceg Pálffy Miklósné malaczkai intézetének, a lőcsei irgalmas nővéreknek, a férjhez menő leányok kiházasítására alakult Gizella-egyletnek, a marosvásárhelyi szegénytanulókat segítő-egyesületnek és a Zion jótékonyági-egyletnek. Egy külön falon Schulhof Géza táblázatokban közli a magyarországi jótékony nőegyletek működésének főbb eredményeit, de ez a táblázat nem teljes.

Elhagyva a rendkívül érdekes emberbaráti pavillont, a *tornacsarnokban* már túlnyomólag a középiskolák köréhez tartozó tárgyakat látunk. Vannak azonban itt is népiskolai tárgyak, mint az aradi tanítóképző, a Mária-egylet képei és tervei. Leginkább ide tartozniak azonban a tornacsarnok fölkéjében elhelyezett iskolai egészségügyre vonatkozó tárgyak: minta-fürdő, játszótér, szekrények, továbbá igen tanulságos adatok a tanulók látó, halló-képességére és idegességére vonatkozólag.

A falu szélén levő *iskola* már magában véve nagy nevezetesség, mert hazánkban első eset, hogy mintaiskolát mutassanak be kiállításon. Sajnos, hogy maga az épület nem minden tekintetben mondható mintaszervevénynek s teljesen hiányzik az udvar, tornafelszerelés, tanítólakás és sok más, a mit ma egy mintaiskolától megkövetelhetünk. Mindamellett a mi viszonyaink között falusi népiskolának ez is ideális s különösen kisdédóví része külsőleg is megfelel a méltányos követelményeknek.

Egyetlen szoba a *minta elemi iskola*.. A szoba szép, tágas, szellőztetése, világítása jó, de a leglényegesebb gazdag felszerelése, melyet Michl asztalos, a Wodianer- és Calderoni-czégek állítottak ki a tanszermuzeumi bizottság útasítása szerint. Van itt az iskolai anyagkönyveken s egy pár apró tárgyon kívül minden, a mi iskolában szükséges, sőt több is. Maga a tanszergyűjtemény három nagy szekrényt foglal el s két külön szekrény van a könyvtár számára. Egyik a tanítói könyvtár, melyet a tanszermuzeumi bizottság állított össze, a másik az ifjusági és népkönyvtár, melynek jegyzékét e sorok írója, mint népoktatási csoportbiztos készítette. Mindkét könyvtárról részletes jegyzék van, melyet a Wodianer-czég áldozatkészségéből a kiállítás látogatói között ingyen osztogatnak. A falakon vannak a térképek, olvasótáblák, szemléltető képek, arc képek, iskolák tervrajzai — különféle és osztályok száma szerint — és egy pár graphikai táblázat a népoktatásügy fejlődéséről az utolsó negyedszázad alatt. Még a tanszerek között is van néhány érdekesség, így Vásárhelyi Gyula kolozsvári javító-intézeti tanító szekrénye, melyben hírlapok képeiből válogatta ki a szemléltető eszközöket.

Külön bejárata van az épületben a *mintaóvónak*, mely két nagy szobából és egy oldalhelyiségből áll. A butorzást és felszerelést a tanszermuzeumi bizottság utasításai nyomán Michl asztalos és Sziklay tan-

szerkereskedő teljesítették. Nagyjában megfelel ez jobb óvóink berendezésének. A játszóterem közepén van elhelyezve a somogy megyei, mikié alapítványi kisdedóvó-intézet nagyon érdekes kiállítása, mely az épület és udvar kisebbített mintáját tünteti fel több ezer miniatúr alakkal.

Ez a tárgy azért került ide, mivel már nem fért el a közoktatásügyi csarnokba, és ezért kellett a mintakisdedóvó harmadik helyiségét, mely a kisdedek nyugvó szobájának volt szánva, lefoglalni a *tanító-egyesületek* kiállítása számára. Mintegy 30 tanító-egyesület van itt az országos bizottságtól egész a csikmegyei tanítók járásköreig a legkülönbélebb neműek és vidékről. A legtöbb csak évkönyveket és lapokat állított ki, de ez sem érdektelen. A «Népnevelők Lapja»-nak teljes példánya — 30 évfolyam — ma már tudtunkkal csak itt látható. Némelyik igen csinos, különösen az országos izr. tanító-egylet nagyon izlésesen helyezte el kiadványait; az egyesület működésére vonatkozó táblázatokat egy tokba. A békésmegyei tanító-egyesület alapszabályai kivonatát keretben adja. A gyergyói római kath. tanító-egyesület, a kálocsai r. k. egyletek, a besztercebánya-megyeiek még külön dolgokat is állítottak ki, egyik valószínűleg ásvány-gyűjteményt. Ebben a teremben van végül az E. M. K. E. népkönyvtárának teljes gyűjteménye külön szekrényben.

Az iskolához igen közel fekszik a *fővárosi pavillon*, melyet a néptanítónak mindenesetre érdemes még megnézni, mert bár az iskolai rész kicsiny, de ügyesen készült. Budapest híres népiskolai épületei közül többnek látjuk itt tervrajzát és képét, az óvó egészen elkülönített helyen van bemutatva úgy, hogy minden gyermek és a nevelő-személyzet felöltöztetett báb alakok, és így a felszerelés használata is világosabbá van téve. Láthatunk továbbá ebben a pavillonban néhány régi taneszközt és tankönyvet, s meglehetősen nagy gyűjteménye van a fővárosban működő tanítók irodalmi működésének.

Nem akartunk semmit részletezni, sokat szándékosan mellőztünk, mindamelllett láthatjuk, hogy mily sok népoktatásügyi tárgy van a kiállításon s mennyit tanulhat itt a komoly tanító. Igaz, hogy a kiállítás mindenkor csak kiállítás marad. A rozszant oláh iskolákat, a nyomorgó tanítókat, a zsúfolt osztályokat s népoktatásügyünk számos más hátrányait és fogyatkozásait nem állítottuk ki, de sőt a kiállított sok női kézimunka, iparcikk s pompás képek sokszor háttérbe is szorítják az iskolai pedagógia tanulságait; az iskolai dolgozatokat, rajzokat tanulmányozni pedig a kiállításon nem lehet. De ennek is van némi pótlása azokban a már említett monographiákban, melyek népoktatásügyünk minden ágára kiterjednek. Elmondhatjuk azért, hogy nem dolgoztunk hiába. S merem állítani, hogy dolgoztunk is. Mi csoportbiztosok különösen a megnyitás előtt hat hétig jóformán minden üres időnket a kiállításnak szenteltük ingyen, tartottunk legalább 30 ülést e tárgyban,

és e sorok írója, ki rendes iktatókönyvet vezetett, a közel 250 bejelentő tárgyaira vonatkozólag legalább ezer levelet küldött szét a kiállítás tárgyában, több mint 100 látogatást tett, és iktatókönyvének száma ma, midőn e sorokat írja, már 1645 s a kiállítás végeig bizonyynyal túl fogja haladni a kétezeret.

GYÖRGY ALADÁR.

A TANÜGYI STATISZTIKA ÉRDEKÉBEN.

Újabban mind a külföldön, mind nálunk társadalmi kérdések is erősen az oktatásügy felé terelték az érdeklődést. Egyebek közt a vezető osztály értelmi és erkölcsi mivoltának ügyében vonják kérdőre az ezt nevelő intézeteket, a közép- és felső iskolákat: mint teljesítették hivatásukat a nemzet jövőjének előkészítésében. A felelet az ilyen kérdésre annál nehezebb, mert a tények és adatok összetett, sőt gyakran bonyolult törvények, a törvények pedig szétszedett, elemzett tények. Hogy az iskola adataiban nyilatkozó elvekre, törvényekre, igazságokra, ezek közt az iskolai bajok okaira is rájöhessünk, az iskola adatait kell behatóan, vizsgálni szétbontani. S nevezetesen sok okulást ígér a statisztika módszerének az iskola adataira alkalmazása.

Eddig tanügyünk statisztikája a statisztika munkájának kezdetén van, t. i. az anyaggyűjtés fokán, a munka másik fele, az anyag mérlegelése, még meg sincs kezdve. Sőt az anyaggyűjtés is felette hézagos és rendszertelen, kevés szempont és kevés kapcsolat szerint, talán nem is mindenütt kellő komolysággal történik. Legalább a gyűjtőknek jórészt homályos sejtelmök sem látszik munkájok fontosságáról, arról a feladatról, hogy ez adatok alapján tény és törvény közt megszűnjön az ellentét, a tanügyi adatok mérlegelésénél megszűnjön a véletlen uralma, s helyét a törvényszerűség, e minden tüneményben érvényesülő hatalom foglalja el. Tapasztalatból tudom, hogy a mai állapotban, a ki a tanügyi statisztikai anyag mérlegelésébe fog, lépten-nyomon felakad. Lehetetlen összevetni és feldolgozni a középiskolai eredményét az osztályzatok alapján osztályonként és intézetenként; lehetetlen feldolgozni az eredményt tárgyanként, s e szempontból is egyrészt egyes intézetek szerint, másrészt összeségökben. Egyetlen értesítőben sincsenek a tanulók úgy csoportosítva, hogy kor, felekezet, nemzetiség, nyelvismeret, a szülők foglalkozása, illetőség szerint össze lehetne mérni előmenetelüket. Nincsenek adatok a tanulók főlebb lépésére, az ismétlők, a más intézetekből ujonnan jött tanulók haladására nézve. Általán az értesítők rendezett gyűjteményére alig akadni valahol. Az anyag is, a melyet nyújtanak, gyakran különböző. A közoktatási miniszteri jelentések is csak a legáltalánosabb szempontok szerint csoportosítva közlik adatai-